

Den tvåspråkiga lexikografins utmaningar förr och nu – eller: från lertavlor till Google Translate

Anna Helga Hannesdóttir

The history of bilingual lexicography starts in the third millennium B.C. From the age of glosses carved in clay tablets through the media revolution, when printed books replaced manuscripts, little happened until the end of the 20th century. Then the concept of “translation equivalent”, hitherto solid as a rock, was questioned by the translation science. With the e-dictionaries bilingual lexicography is now at a crossing. The users take multiple access to all information coded in the dictionary for granted. The established theoretical dichotomy between source language vs. target language and between L1 and L2 perspective is no longer valid. And then there is Google Translate, which now – as shown below – provides adequate translations to an increasing extent. The future challenge for bilingual lexicography lies in adjusting the theory of lexicography and the corresponding methods to the possibilities offered by technology and the demands of the users.

1. Inledning

Den tvåspråkiga lexikografen är en utmaning i sig. Den går ut på att med de enskilda orden som utgångspunkt spegla den kultur, den livssyn och världsuppfattning som kodats i ett språk och förmedla allt detta på ett annat språk. Just denna verksamhet är den äldsta språkvetenskapliga genren, och i lexikografihistoriska sammanhang sträcker sig ”förr” inte sekler utan millennier tillbaka i tiden. Hur den nutida lexikografen klarar de utmaningar den står inför får framtiden utvisa. Här nedan följer först ett svep över lexikografins långa historia och den tidiga lexikografins olika drivkrafter – där vi finner såväl ideologiska som praktiska sådana – liksom de svårigheter som själva beskrivningsobjektet har erbjudit. Därefter diskuteras den moderna tvåspråkiga lexikografen, dess utgångspunkter och syften samt de utmaningar och möjligheter som den nu står inför.

När det gäller de lexikografiska genrernas status idag är den tvåspråkiga lexikografen sekundär till den enspråkiga lexikografen. Relationen mellan de båda genrerna brukar bland annat avspeglas i programmet för de stora lexikografiska konferenserna, så också i den konferens som dokumenteras i denna rapport. Lexikografins teoretiska påbyggnad är mycket sen, och den tekniska utveckling som vi nu är mitt uppe i innebär fantastiska möjligheter och – för den tvåspråkiga lexikografen – också en del utmaningar. Här nedan handlar det, om inget annat sägs, om två- eller flerspråkig lexikografi.

2. De första tre tusen åren – lexikografi och glossografi

De äldsta spåren av lexikografisk verksamhet dateras till 2400-talet före vår tideräkning. Vid arkeologiska utgrävningar i Mellanöstern har flera fynd gjorts av lertavlor med lexikografiska uppställningar. De hittills äldsta fynden påträffades på 1970-talet vid en utgrävning i trakten av Aleppo i norra Syrien. Bland hundratals lertavlor med texter huvudsakligen av administrativ art fanns också tavlor där parallella spalter med eblaitiska ord och deras sumeriska motsvarigheter stämplats in: ”världens äldsta lexika!” (Linnér 2002:45). Lertavlornas inskrifter är svårtolkade, de språk som där är dokumenterade är döda sedan länge. Liksom andra texter från den tiden och den delen av världen är de skrivna med kilskrift. Något yngre är de ordlistor där sumeriska ord förses med uttalsuppgifter och akkadiska motsvarigheter och, i vissa fall, med motsvarigheter även från andra språk (Snell-Hornby 1986). Trots att de texter som påträffats huvudsakligen innehåller information av administrativ natur förekommer även texter som anses ha använts i skolsammanhang.

2.1. Greker och romare träder in

Från det att de eblaitiska och sumeriska orden stämplades in i lertavlorna dröjer det närmare 2000 år tills den gamla grekiskan gör entré i lexikografihistorien. Främst rör det sig då om att för senare generationers greker förklara dialektala, ålderdomliga och på andra sätt svåra ord i de stora grekiska författarnas redan sekelgamla texter. Här är det snarare fråga om *glossografi*, dvs. uppteckningar av svåra ord med förklaringar på samma språk, än om tvåspråkig lexikografi (*Store norske leksikon*, s.v. *glosse*). Från 500-talet f.Kr. finns exempelvis glossarier över dunkla ord i Homeros då drygt 200-åriga texter (Collison 1982:26).

Den till sin natur enspråkiga glossografin med fokus på föråldrade, litterära ord spelade fortfarande en viktig roll under den första tiden av vår tideräkning:

[...] the pattern in the first-century glossaries was very similar to that of previous centuries: the preoccupation with Homer’s language, with the difficult words used by poets and dramatists, and – above all – with literary usage, was only broken by Valerius Harpocraton’s quotations from the spoken word. (Collison 1982:33)

Det är alltså först på 100-talet e.Kr. som det samtida språket införlivas i glossografin genom greken Harpocraton. Glossarier var dock inte bara en grekisk genre. Att också romarna sammanställde glossarier över gamla eller av andra orsaker svåra ord i latinet är välkänt. De upprättade också förteckningar över svåra enheter i främmande källspråk och försåg dem med förklaringar på latin.

Dessa ordlistor var inte avsedda att främja kommunikation med talare av främmande språk utan att underlätta läsningen av litterära texter, främst de grekiska. Samtidigt, dvs. under de första seklen av vår tideräkning, utvecklas enspråkiga latinska ordböcker.

2.2. Medeltidens lexikografi

Under de därpå följande seklen, fram till den medierevolution som boktryckarkonstens uppfinnande innebar, fortsätter den lexikografiska verksamheten i Europa efter i stort sett samma linjer. Utgångspunkten var i första hand att i ett slags bildningssträvan tillgängliggöra antika texter avfattade på ett främmande språk snarare än att främja aktiv personlig kommunikation. I samband med kristendomens utbredning skapades dock ett behov av hjälpmedel för kyrkans kontakt med lokala folkgrupper. Under medeltiden dominerade latinet i stora delar av Europa som kyrkans, kulturens och bildningens språk. Manuskript skickades kors och tvärs över kontinenten mellan kloster och skriptorier för kopiering och översättning, en verksamhet som bland annat genererade ordlistor mellan latinet och diverse folkspråk.

Från det nordiska området finns en del sådana ordlistor bevarade i de medeltida handskrifterna: mellan latin och isländska från sekelskiftet 1200 samt något senare på 1200-talet och från 1300-talet också mellan latin och norska respektive danska. Även latinsk–svenska gloslistor finns bevarade i diverse handskrifter. Den äldsta av dessa, innehållande ”en række verber og en gruppe fiskenavne”, återfinns i en handskrift från 1280-talet, Cod. Holm. B 59 (Skautrup 1960, spalt 360). I de allra flesta fall rör det sig bokstavligen om enkla gloslistor, några få latinska ord försedda med en ekvivalent på respektive folkspråk (Raschellà 2001).

Därmed är vi framme vid de första spåren av lexikografisk verksamhet i Norden: nästan 4000 år efter det att de eblaitiska–sumeriska ordlistorna stämplades in i lertavlorna. År 1286 färdigställde Johannes Balbus de Janua den latinska ordboken, encyklopedin och grammatiken *Catholicon*, ett arbete som under de följande århundradena flitigt kopierades och spreds. Tidigt under 1400-talet fanns en avskrift av *Catholicon* i Vadstena kloster; en avskrift som antas ha legat till grund för den första större ordlistan där svenska förtecknas (Neuman 1973). Denna latinsk–svenska ordlista finns utgiven i *Svenska fornscriftsällskapets samlingar* (SFSS 45)¹.

¹ Verk som endast nämns flyktigt i framställningen har inte tagits med i litteraturlistan.

3. De tryckta ordböckernas tid

Tryckerikonsten revolutionerade produktion och spridning av skriven text och naturligtvis också av lexikografiska uppställningar. Nu massproducerades och spreds ordlistor och ordböcker av olika slag istället för att, som tidigare, framställas genom den tidsödande manuella kopieringen av texter, som i sin tur ofta var avskrifter av ytterligare andra avskrifter. Av de nordiska språken är det danskan som först återges med hjälp av den nya tekniken. Den första latinsk–danska ordlistan, tillskriven bibelöversättaren Christiern Pedersen, trycktes i Paris 1510. Syftet med den var att ”åbne adgangen til antikkens litt[eratur]” (Karker 1967, spalt 638–640). Några decennier senare trycktes i Stockholm den första latinsk–svenska ordlistan, *Variarum rerum vocabula* (1538), en ordlista med vilken ”Nysvenskans språkvetenskapliga litteratur tager, om ock blott i ganska oegentlig mening, sin svaga början” (Noreen 1903:183).

Båda dessa arbeten har kontinentala föregångare; de innehåller latinska uppslagsord och danska respektive svenska motsvarigheter. Syftet med dem var didaktiskt, de var avsedda för undervisningen i latin och vände sig således huvudsakligen till den studerande ungdomen. I Sverige trycktes flera nya upplagor av *Variarum rerum*, och den översattes också till danska.

När den lexikografiska verksamheten väl kommit igång, ökade aktiviteten successivt. Under 1500-talet trycktes flera ordböcker mellan latin och danska, och i Sverige publicerades en svensk–grekisk–latinsk ordbok 1587. Där fungerade för första gången svenskan som källspråk.

3.1. Inte bara latin

Det fanns naturligtvis ett behov av hjälpmedel för kommunikation på andra språk än latin. I Sverige trycktes i slutet av 1620-talet en liten, praktiskt inriktad tysk–svensk parlör och ordlista. I inledningen marknadsför utgivaren sin produkt och vänder sig direkt till läsaren med en välformulerad varudeklaration och argument för nyttan av språkkunskaper och därmed också för behovet av denna bok:

Til läsaren: Käre läsare, thenna Book är så beqvem och nyttigh, och hennes bruuk så höghnödigt, at hon icke noghsamt kan beprijas. Ty thet är ingen, hwarken i Swerige eller i Tyskland, som här drifwer någhon Köp-handel, som icke behöfwer thesse tu Språken, som vthi thenna Book äre beskreffne. [---] Hwem hafwer någhon tidh bekommit fremmande Folcks wänskap medh itt Språk allena? [---] Hwem kan wäl regera Städer och Land, om han intet annat Språk eller Tungomål kan vthan allena sitt Modersmål? (*Samtaal på svenska och tyska*, s. [1–3])

Syftet med den lilla publikationen är uttryckligen att underlätta kommunikationen mellan tyskar och svenskar, bland annat i handelssituationer. Lexikografiska hjälpmedel behövdes också för att möjliggöra kommunikation vid mindre etablerad kontakt mellan talare av olika språk. Fragment av gloslistor som tillkommit i samband med språkkontakt mellan basker och islänningar har bevarats från 1600-talet: "A Basque-Icelandic glossary is undoubtedly an exotic item, it is perhaps surprising to find therefore, not one, but four of them [...]" (Etxepare & Miglio 2015). Dessa uppteckningar av glosor var avsedda att underlätta den direkta kommunikationen mellan lokalbefolkningen på Islands nordvästligaste hörn och de baskiska sjömän och valfångare som periodvis under 1600-talet bedrev fiske utanför Islands nord- och västkust. Ordförrådet betecknar huvudsakligen konkreta ord och vardagliga fraser.

På 1630-talet trycktes i Köpenhamn en liten ordlista där norska termer främst inom juridiken men även inom andra områden förklaras på danska (Bjelke 1634), och några år senare inlemmas finskan i en ordlista med latin, svenska och tyska (Schroderus 1637). Även om latinet i samband med reformationen förlorede mycket av den religiösa domänen till folkspråken behöll det länge sin roll som lexikografins metaspråk i ordböcker mellan två eller flera folkspråk.

3.2. Ideologiska utmaningar

Under 1600-talet utgjorde den världsbild som Bibeln förmedlade fortfarande utgångspunkten för kunskap och vetande. Synen på språket byggde på den bibliska skapelseberättelsen: språket var människan givet av Gud själv. Alla språk antogs på något sätt härstamma från ett gemensamt urspråk; det språk som Noa och hans söner spred över jorden efter att ha överlevt syndafloden. Mycken möda gick åt till att argumentera för det egna språkets speciellt nära släktskap med detta urspråk, och lexikografiska projekt startades med främsta syfte att bevisa denna relation.

Ett viktigt framsteg i danskars och svenskar positionering i den frågan gjordes när de isländska medeltidstexterna blev kända i Skandinavien. Kring dessa texter utvecklades en egen variant av den kontinentala renässansen, ett slags isländsk renässans med starka inslag av göticism och patriotism (Ralph 2016). I de isländska sagorna och eddorna beskrivs hjältars och asars djärvhet och ärorika bragder på ett kärnfullt och mustigt nordiskt urspråk. Innehållet betraktades som ett nordiskt kulturarv som ansågs vara väl i paritet med det klassiska antika. Med upptäckten av de isländska texterna gör ideologiska aspekter på allvar sitt intåg i den nordiska lexikografen. Då ställdes också danskar och svenskar inför samma utmaning som romarna tidigare inför de grekiska texterna: varken

danskar eller svenskar förstod det språk som dessa berättelser var nedtecknade på, alltså isländska. Texterna måste översättas och för det behövde man bland annat ordböcker.

En som tog initiativet till en ordbok över språket i de isländska medeltidstexterna var Ole Worm, en dansk antikvarie och läkare. Worm var en mångsidig och framstående forskare som undersökte och kartlade Danmarks fornlämningar, däribland runinskrifterna. Han var övertygad om att också de äldsta isländska texterna ursprungligen måste ha skrivits med runor. Runorna såg han som en förbindelselänk mellan den nordiska kulturen, de heroiska goternas kultur och den klassiska grekiska kulturen. Och visst anade man likheter mellan runorna och tecknen i det gotiska alfabetet – och till och med i det hebreiska? Så det var inte bara en ordbok över språket i de isländska handskrifterna det gällde; en forntida isländsk litteratur skriven med runor skulle vara ett starkt argument för nordbornas (främst danskarnas) klassiska arv och rättmätiga plats i mänsklighetens tidiga historia. Som Considine har påpekat var fornforskning av olika slag ett viktigt inslag i de nationsbyggen som pågick under 1600-talet: "[L]exicography and the study of the material heritage of landscape and monuments went together, and were associated with national identity" (Considine 2008:243).

År 1650 publicerades till slut den första ordbok som innehåller isländska: Ole Worms *Specimen Lexici Runici*. Trots att de isländska medeltidstexterna aldrig skrevs med runor återges det isländska lemmat med runor och en transkription med latinska bokstäver, följt av en motsvarighet på latin. Därefter ges belägg som hämtats ur de isländska medeltidshandskrifterna. Dessa förses med latinsk översättning. *Specimen* manifesterar hur drivkraften bakom ett tvåspråkigt ordboksprojekt i äldre tid kunde vara något helt annat än det vi nu förknippar med sådana projekt, dvs. att underlätta studier, översättning och aktiv kommunikation. Till skillnad från såväl dagens ordböcker som de kommunikativt och praktiskt inriktade baskisk–isländska gloslistorna var skandinavernas lexikografiska behandling av isländskan inte avsedd att främja kontakten med de samtida islänningarna. Både Worms *Specimen* och den svenska motsvarigheten, Verelius ordbok över det nordiska medeltidsspråket (1691), var först och främst avsedda att tillgängliggöra den isländska medeltidslitteraturen, på liknande sätt som de latinska ordlistorna över den antika grekiskan. Worms och Verelius ordböcker utgjorde också ett instrument i en statsideologi; de bottnade i en patriotisk strävan och självhävdelse, samtidigt som de utgjorde ett bidrag till tidens vetenskapliga framsteg (Ralph 2016).

3.3. De språkliga utmaningarna

Under 1600-talet och in på 1700-talet fanns det också rent språkliga utmaningar som lexikograferna hade att förhålla sig till. Framför allt var det ont om ord! Folkspråkens ordförråd var i stort behov av modernisering och utökning för att täcka nya begrepp. Särskilt torftigt var ordförrådet inom de domäner som folkspråken då nyligen övertagit från latinet. I göticistisk anda förordades att gamla, bortglömda ord skulle återuppväckas och tas i bruk, såväl ord från medeltidstexterna som ord hämtade ur reformationsbibeln, liksom dialektala och folkliga ord. Dessutom kunde nya ord skapas av inhemska element eller lånas in från andra språk. Problemet var naturligtvis högst relevant för lexikograferna, och dessa var också tongivande i diskussionen (Hannesdóttir 2007). För de svenska lexikograferna var också, förutom ordförrådets behov av förnyelse, det dåligt standardiserade svenska språket ett problem i sig. Ortografin var ännu inte reglerad, inte ens uppsättningen bokstäver i det svenska alfabetet var fastställd och inte heller alla detaljer i deras inbördes ordning. Dessa omständigheter var onekligen en komplikation för såväl författare som användare av alfabetiskt ordnade ordböcker.

Det är i 1700-talets tvåspråkiga ordböcker som den vetenskapliga beskrivningen av svenskan tar fart (Hannesdóttir 2000). Den lexikografiska beskrivningen utvecklas generellt. Ordförrådet konsolideras och informationen om de svenska uppslagsorden utvecklas genom att deras grammatiska egenskaper beskrivs. Med tiden kompletteras de också med diasystematiska uppgifter. Även den semantiska analysen av den främmande källspråksenheten skärps, och betydelsebeskrivningen i form av en svensk målspråkmotsvarighet förfinas. Denna kan redovisas i form av en ekvivalent eller en räkka av flera ekvivalenter, i form av parafraaser eller regelrätta definitioner av aristoteliskt slag. Och inte minst viktigt är att den lexikografiska beskrivningen av svenskan tidigt återspeglar just svenskans egenskaper medan grammatikornas beskrivning betydligt längre höll fast vid latinets beskrivningsmallar även för svenskan. Den tvåspråkiga lexikografin spelade en mycket viktig, och länge underskattad, roll både i svenskans standardisering och i den grammatiska beskrivningen (Hannesdóttir 2000).

Under 1700-talet vidgades världen, och nya språkkonstellationer tillkom i ordböckerna. De politiska förhållandena i Norden avspeglas i ordboksbeståndet. Förutom tidiga ordlistor mellan norska och danska genererade den danska missionen på Grönland en grönländsk–dansk ordbok. Också grammatikor över samiska varieteter och ordböcker mellan danska och samiska publicerades, dels för att öka kunskapen om samernas språk, dels för att underlätta kommunikationen mellan dem och den danskspråkiga administrationen. Inom det svenska riket tillkom ordböcker mellan svenska och finska och även mellan svenska och samiska.

4. Den enspråkiga lexikografins premiär

Under 1800-talets förra hälft publicerades de första enspråkiga danska och svenska ordböckerna. I Sverige inleddes den enspråkiga eran med ett par överambitiösa projekt (Hannesdóttir 1998:365–461). Första försöket utgjordes av Kindblads ordbok (1840). Denna avstannade en bit in i bokstaven *A* (mitt i artikeln *Afhackning*). Därefter tog författaren och skolmannen Almqvist vid. Hans ordbok (1842) omfattar orden på *A* och en del av ordförrådet på *B* (t.o.m. *Brambär*). Första fullständiga enspråkiga svenska ordboken, *Ordbok över svenska språket*, var färdig 1855. Upphovsmannen, Anders Fredrik Dalin, hade ett förflutet inom den tvåspråkiga lexikografen. Bland annat gav han på 1840-talet ut en stor fransk-svensk ordbok, som i stor utsträckning byggde på Franska akademiens ordbok. Hans arbete med de svenska motsvarigheterna till de franska uppslagsorden har avsatt tydliga spår i lexemindelning och betydelsebeskrivning i hans svenska ordbok (Malmgren 1988; Hannesdóttir 1991).

5. Lexikografihistoriens relevans för dagens tvåspråkiga lexikografi

I sin plenarföreläsning vid den sjunde Euralexkonferensen (1996 i Göteborg) konstaterade Atkins att "Change is not something that people tend to associate with dictionaries. [...] The dictionary of the present is at heart little different from the dictionary of the past" (Atkins 1996:515).

Kan då tusenåriga lösningar förklara något över huvud taget? Möjligen, det kanske inte bara är den hävdvunna artikelstrukturen, som följt genren sedan urminnes tider, som består. Även arvet efter de tidiga ordböckernas funktioner lever kvar i den tryckta ordbokens organisation. De tidiga ordböckerna användes för envägskommunikation, för att avkoda texter från sedan länge svunna tider, texter som avspeglade passerade kulturstadier och var avfattade på döda språk eller språkformer. Risken för kommunikativa kollapsar var liten. Även arbetet med översättning från språk som inte hade infödda talare utfördes företrädesvis i miljöer där målspråkmotsvarigheterna tenderade att standardiseras i form av översättningsekvivalenter (Raschellà 2001). Kanske är det först under de senaste tre-, fyrahundra åren som den tvåspråkiga lexikografen på allvar har varit avsedd att överbrygga den klyfta som uppstår i mötet mellan två levande språk som representerar var sin livssyn och världsuppfattning, inbäddade i respektive språks lexikaliska och strukturella system.

5.1. Den tvåspråkiga lexikografins teoretisering

Sent under 1900-talet akademiserades lexikografen som disciplin, och en teoretisk överbyggnad utvecklades också för den tvåspråkiga lexikografen. Ordboksfunktioner definierades och beskrevs. Den tvåspråkiga ordboken skulle anpassas till en specifik verksamhet såsom exempelvis avkodning, fri textproduktion, översättning osv. Också relationen mellan de avsedda användarnas modersmål (L1) och dess funktion som källspråk respektive målspråk i ordboken fokuserades. Vilket av ordbokens språk, källspråket eller målspråket, som var användarnas modersmål var avgörande för vilken information som lämnades om respektive språk och för hur denna presenterades. En ordbok för källspråkstalande användare (L1>L2) är således avsedd för produktion på det främmande målspråket (L2), medan en ordbok för målspråkstalande användare är avsedd för avkodning av text på det främmande källspråket (L2>L1). Denna funktionsuppdelning kan även i praktiken vara relevant för ordböcker mellan språk som har många talare, men den är inte praktiskt genomförbar i samma utsträckning för ordböcker mellan språk med små marknader och få talare. Där har det snarare varit multifunktionalitet som varit modellen: så många funktioner som möjligt i en och samma ordbok. En sådan lösning är långt ifrån renlärig men ekonomiskt nödvändig.

5.2. Den tvåspråkiga lexikografen och översättningsvetenskapen

I samband med att teorin utvecklades, betonades också lexikografens nära koppling till översättningsvetenskapen eller translatologin. Kärnan i den tvåspråkiga lexikografen är ekvivalens och ekvivalenter. Det lexikografiska ekvivalensbegreppet är förvillande likt ekvivalensbegreppet inom translatologin men samtidigt väsensskilt. Medan översättaren arbetar med texter, fokuserar lexikografen på ord. Denna diskrepans har sedan länge uppmärksamats och problematiserats av translatologer som exempelvis Snell-Hornby på 1980-talet och Koller från 1990-talet och framåt. Snell-Hornby förankrar föreställningen om en ”translation equivalent” i det uråldriga studiet av (mer eller mindre) döda språk, där kommunikation med infödda talare av språket i fråga inte var aktuell (Snell-Hornby 1986:214; se också Zgusta 1984). Förutsättningarna är fundamentalt annorlunda beskaffade när det gäller avkodning av texter på döda språk och även för användning av språk utan modersmålstalare, alltså som lingua franca, än vid konfrontationen med en ”fuzzy, shifting, multi-dimensional world of a living foreign language” (Snell-Hornby 1986:214).

Den inom lexikografin etablerade termen ”translation equivalent” är olycklig på många sätt, menar Snell-Hornby (1986) vidare. Både *translation* och *equivalent* kännetecknas av vaghet: ”translation involves texts and not words, and equivalence is for the most part an illusion” (Snell-Hornby 1986:214). Den tråden tog Adamska-Sałaciak upp i sin plenarföreläsning vid den fjortonde Euralexkonferensen (2010 i Leeuwarden). Hon problematiserade lexikografens uppgift: går den ut på att hitta den rätta ekvivalenten, dvs. som Atkins och Rundell formulerar saken ”to find a TL-word” (Atkins & Rundell 2008:503), eller är lexikografens uppgift att etablera en ekvivalensrelation mellan källspråksenheten och enheter i målspråket? Frågan är om ord kan översättas med ord, dvs. om ordekvivalens är något som ”finns” och som det gäller att hitta eller om ordekvivalens är en relation mellan lexikaliska enheters semantiska och pragmatiska egenskaper som det kommer an på lexikografen att etablera (Adamska-Sałaciak 2010:388). Ekvivalensbegreppet har, som bekant, en given parallell i det vanskliga begreppet synonymi.

5.3. Parallellkorpora och tvåspråkig lexikografi

Tillbaka till Atkins (1996) och hennes plenarföreläsning på den sjunde Euralexkonferensen. Hon konstaterade att framtiden för den tvåspråkiga lexikografin var ljus. Datorerna hade gjort entré, så också de stora och stadigt växande digitala korpusarna. Den lösning hon såg framför sig bestod i två separata databaser, en för varje språk, som i den virtuella ordboken processas, länkas och presenteras för användaren på ett sätt anpassat till dennes behov. Bland annat skulle dikotomin källspråk/målspråk därmed upphävas.

På de 20 år som gått sedan Atkins höll sin föreläsning har mycket hänt. Ordböcker som redan fanns i tryckt form har digitaliserats och gjorts tillgängliga på nätet. Också nya ordböcker har tillkommit, designade och utarbetade för att publiceras enbart i digital form, som e-ordböcker. En stor satsning här i Norden var arbetet med *Islex*-ordböckerna. Enheter i en isländsk lexikalisk databas försågs med ekvivalenter och översättningar på de andra nordiska språken: danska, bokmål, nynorska, färöiska och svenska samt finska. Samma isländska databas ligger också till grund för en isländsk–fransk ordbok, *Lexia*, som nu är under arbete (Davíðsdóttir 2018), och nu även för en enspråkig isländsk ordbok (Jónsdóttir & Úlfarsdóttir 2020).

Islex är på många sätt fantastiskt. Användargränssnittet är tilltalande och de genomtänkta, avancerade sökfunktionerna ger tillgång inte bara till lemmat – också ekvivalenterna är sökbara liksom de källspråks- och målspråksenheter som förekommer i språkproven. Samtidigt illustrerar ordboken tydligt den klyfta som föreligger mellan de lexikografiska aspekterna och de möjligheter som den

avancerade språkteknologin erbjuder. Här nedan kommer konflikten mellan den lexikografiska traditionen och de språkteknologiska möjligheterna att diskuteras ur ett teoretiskt perspektiv men även praktiskt förankrat i *Islex*-ordböckerna. Främst är det två problem som jag vill lyfta fram. Det första gäller representationen av de båda språkens lexikaliska system, det andra språkproven. Utgångspunkten är i båda fallen den isländsk-svenska ordboken *Islex.se*.

5.4. Lemmalistan och målspråkets ordförråd

I ett digitalt användargränssnitt kan alla enheter i den tvåspråkiga ordbokens båda språk göras sökbara och tillgängliga. Lexikografen idag utgår ifrån den teori som utvecklades främst på 1980-talet; med strikt funktionsuppdelning mellan ordböcker avsedda för avkodning, $L2 > L1$, respektive produktion, $L1 > L2$. För e-ordbokens användare är det dock inget argument att ordboken *egentligen* inte är avsedd att kunna fungera lika bra för alla lexikografiska handlingar. Ur användarens perspektiv är lexikografens distinktion mellan källspråk och målspråk irrelevant. Det som användaren har är ett *sökspråk*, dvs. det språk som är utgångspunkt för den specifika sökningen, och ett *träffspråk*, dvs. det språk man i det enskilda fallet vill ha information om (Hannesdóttir 2013, 2015). Sökspråket kan vara vilket som helst av de i den aktuella ordboken behandlade språken: det lexikografiska källspråket eller målspråket. På samma sätt är det med användarens träffspråk. Den information som användaren söker beror på om träffspråket i varje enskilt fall är dennes modersmål eller ett främmande språk, oavsett om det utgör ordbokens lexikografiska källspråk eller målspråk. En och samma ordbok används av talare av **båda** språken såväl för avkodning som för produktion. Hur lexikografen ska hantera detta är en teoretiskt såväl som metodologiskt avancerad utmaning.

Den tvåspråkiga lexikografen är ännu inte framme vid de lösningar som Atkins lanserade 1996. Distinktionen källspråk/målspråk lever kvar. Källspråket är ordbokens lexikografiska primärspråk. Det som från en lexikografisk utgångspunkt utgör ordbokens målspråk är på alla sätt sekundärt till källspråket (Hannesdóttir 2013, 2015). Främst märks detta i ordförrådet. Lemmalistan är sammansatt för att spegla den kultur, det samhälle och de livsvillkor som är kodade i källspråket. Målspråkets lexikaliska representation genereras däremot helt av källspråkets lemmaurval. Resultatet blir slumpmässiga glimtar av den kultur och den verklighetssyn som inbäddats i målspråket. Lexikaliska enheter som representerar områden som är viktiga i målspråkskulturen men inte i källspråkskulturen aktualiseras inte som ekvivalenter.

Konflikten mellan den lexikografiska traditionen och de språkteknologiska möjligheterna kan illustreras med representationen av svenskan såsom den akt-

ualiserats i *Islex.se*. De svenska enheterna är inte, såsom Atkins förespår, hämtade ur en svensk databas länkad till den isländska. De isländska uppslagsorden har genom traditionell lexikografisk analys försetts med svenska motsvarigheter. Därför lyser exempelvis svenskans ordförråd knutet till gruvsdrift och skogsbruk, luciafirande och skärgårdsliv samt delmängder av svenskans internationella ordförråd med sin frånvaro (Hannesdóttir 2013, 2015). Dessutom är relationerna mellan lemmat och ekvivalenten asymmetriska: ekvivalenten är en utsaga om lemmat men lemmat är inte en utsaga om ekvivalenten. Den denotativa, lexikografiska ekvivalensrelationen är i själva verket sällan ömsesidig.

5.5. Språkproven

I den elektroniska ordboken är det inte bara lemmat som är sökbart. Det ordförråd som förekommer i språkproven och deras översättningar kompletterar lemmalistan och ekvivalentuppsättningen genom att enheterna är sökbara. Språkproven får på så sätt en annan funktion i e-ordboken än i den tryckta. Det leder oss till det andra problemet jag vill framhålla: språkproven.

De språkprov som är valda eller konstruerade för att illustrera lemmats egenskaper och användning har en viktig funktion för den som använder ordboken för **avkodning** av det lexikografiska källspråket, L2>L1. För dessa användare aktualiserar översättningen den lexikaliska meningspotentialen och den mångfald alternativa formuleringar och uttryckssätt som modersmålskompetensen i det lexikografiska målspråket innebär. Förutom de kombinatoriska och kontextuella egenskaperna reflekterar språkproven också den semantiska variation som är knuten till olika kontexter, variation som uttrycks lexikaliskt i målspråket. Språkproven utgör i själva verket små texter, minitexter. Texter kan inte översättas ord för ord. En idiomatisk översättning av språkprovets semantiska innehåll kan med hänsyn till vilka lexem som aktualiseras ligga långt ifrån källspråksutformningen. Hur effektiva språkproven är vid produktion på målspråket som L2 är ännu dåligt utforskat.

Den tvåspråkiga lexikografins syfte är ”to help in translating from one language to another, or in producing texts in a language other than the user’s native one, or both” (Zgusta 1971:213). Frågan är om den tvåspråkiga lexikografen nu, 50 år senare, kan fylla båda dessa funktioner. Tvåspråkiga ordböcker kan fungera för avkodning: från L2 till L1. När det gäller produktion på det främmande språket är deras användbarhet begränsad.

6. Google Translate

Den lösning som Atkins 1996 såg ligga i framtiden, med enspråkiga databaser som länkas mellan språken, är nu redan verklighet.

Google Translate lanserades 2006. I media har verktyget främst uppmärksammats på ett negativt sätt: ”Tokiga översättningar när kommunerna använder Google Translate” (SR 1 augusti 2013) och liknande kommentarer är vanliga. Men verktyget har utvecklats sedan dess och kan nu fungera bra som utgångspunkt vid översättning av texter mellan språk som har många talare och till ett språk man behärskar tillräckligt väl för att genomskåda mindre lyckade översättningsförslag. Sådana förslag kan då även användas som utgångspunkt för egna lösningar.

Men hur är det med översättning mellan språk med färre talare, som de nordiska? För att ta reda på detta har jag jämfört Googles översättningar med en del av materialet i *Islex*, både enskilda ord och olika typer av språkprov, från isländska till svenska och omvänt. Språkproven i *Islex* är av olika slag; kollokationer som illustrerar lemmats selektionsrestriktioner, fraser avsedda att illustrera lemmats syntagmatiska egenskaper, fasta fraser och idiom. Studien är mycket liten och här redovisas den dessutom bara selektivt. Resultatet är ändå förvånande. Översättningarna håller ganska hög kvalitet. Alla är inte perfekta – men vilken översättning är det?

6.1. Google Translate gentemot *Islex.se*

Nedan ser vi sex isländska språkprov med svenska översättningar, först den översättning Google Translate (GT) presenterar, sedan de översättningar som finns i *Islex.se* (härefter även kallad ”ordboken”). Språkprovet i exempel (1) är avsett att illustrera användningen av verbet *dirfast*.

(1)	Islex	hvernig dirfistu að koma hingað inn?
	GT	hur vågar du komma in hit?
	Islex (sv)	hur vågar du dig att komma hit in?

Skillnaden mellan de båda översättningarna är hårfin. Ordbokens lösning fångar en emfatisk nyans i den isländska källtexten som går förlorad i GT. I andra avseenden är båda översättningarna acceptabla, alternativet *komma in hit* respektive *att komma hit in* är likvärdiga.

I exempel (2) återges översättningarna av ett exempel på hur lemmat *óathugaður* används. Detta adjektiv förekommer i princip bara i den konstruktion som här illustreras, <gera eitthvað> *að óathuguðu máli* <göra något> ’utan att ha undersökt saken’ eller ’oöverlagt’.

(2)	Islex	ég dró ekki þessa ályktun að óathuguðu máli
	GT	jag drar inte denna slutsats oavsiktligt
	Islex (sv)	jag drog inte den här slutsatsen utan att ha undersökt saken

GT:s översättning av *að óathuguðu máli* med *oavsiktligt* kan möjligen tangera betydelsen hos ’oöverlagt’, men den är inte ekvivalent med källtextens formulering. Verbets tempusbyte, presens *drar* istället för preteritum *drog*, är inte motiverat.

Exempel (3) illustrerar möjlig kontext för verbet *hella*: *ég hellti vatni á gólfíð*. Ordboken presenterar två översättningar.

(3)	Islex	ég hellti vatni á gólfíð
	GT	jag hällde vatten på golvet
	Islex (sv)	jag hällde ut vatten på golvet
jag spillde vatten på golvet

GT:s översättning återger språkprovets generiska betydelse. Istället för en generisk tolkning redovisas i de alternativa översättningarna i *Islex.se* den distinktion beträffande intentionalitet som svenskan erbjuder. Åsytar språkprovet ett avsiktligt hållande är det idiomatiska svenska uttrycket ”hälla ut vatten på golvet”, medan ”spilla vatten på golvet” avser den oavsiktliga handlingen.

Språkprovet i exempel (4) avser lemmat *landsmaður*. Enda skillnaden mellan GT och *Islex.se* är ekvivalenten till *landsmenn*.

(4)	Islex	landsmenn gengu til kosninga í vor
	GT	islänningar gick till val i våras
	Islex (sv)	invånarna gick till val i våras

Medan ordbokens översättning tar fasta på den denotativa betydelsen, återger GT en pragmatiskt grundad ekvivalent: landsmännen förutsätts vara islänningar. Den kollektiva betydelse som uttrycks i *landsmenn* kräver dock bestämd form av *islänningar*. Av den svenska översättningen framgår inte att *landsmenn*, till skillnad från *invånarna*, avser ett lands alla invånare. Denna precisering impliceras dock av parentesen vid ekvivalenten till lemmat *landsmaður*: ”invånare (i ett land)”.

GT:s översättning i exempel (5) illustrerar svårigheten att med automatiska verktyg hitta rätt betydelse vid polysema ord, liksom att GT inte är finjusterat när det gäller valens och selektionsrestriktioner. Verbet *tjalda* är polysemt, vilket redovisas i *Islex*. Den svenska ekvivalenten till lexem 1 är *tälta* medan *täcka* är ekvivalent med lexem 2. De isländska lexemens konstruktionsmönster överensstämmer med ekvivalenternas.

(5)	Islex	við tjölduðum við fallegan læk
	GT	vi täckte en vacker ström
	Islex (sv)	vi slog upp tältet vid en vacker bäck

GT:s förslag är i och för sig en korrekt svensk utsaga. Som motsvarighet till källtexten är den dock inte helt lyckad. Den utgår inte ifrån den avsedda betydelsen av det polysema verbet *tjalda*, och ekvivalensrelationen mellan *ström* och substantivet *lækur* är på sin höjd partiell. I den generiska definitionen av *ström*, 'snabbt rinnande vattendrag' (SO, s.v. *ström*), ingår en intensitet som är fakultativ i det isländska *lækur*.

GT:s översättning av idiomat *láta álit sitt í ljós* (ex. 6) är helt korrekt och identisk med den ena av de två översättningar som ges i *Islex.se*.

(6)	Islex	láta álit sitt í ljós
	GT	uttrycka sin åsikt
	Islex (sv)	uttrycka sin åsikt säga sin mening

De översättningar som här har diskuterats utfaller ofta till ordbokens fördel. Det är dock lätt att konstatera att Googles översättningsverktyg i de flesta fall åstadkommer acceptabla och ibland till och med idiomatiska översättningar från isländska till svenska.

6.2. Google Translate översätter till isländska

I exempel (7)–(11) visas GT:s översättningar från svenska till isländska. Den ackumulerade isländska textmängd som Google Translate har tillgänglig kan antas vara avsevärt mindre än mängden tillgänglig svensk text. Översättningar av svensk text till isländska genom automatisk matchning av lexikon och strukturer torde därför bli mindre precisa än i det omvända fallet.

I exempel (7) visas hur GT översätter den svenska översättningen av ett språkprov i artikeln *þvo* i *Islex.se* tillbaka till den isländska källversionen i *Islex*.

(7)	Islex (sv)	hon tvättade handduken i varmt vatten
	GT	hún þvoði handklæð í heitu vatni
	Islex	hún þvoði handklæðið í heitu vatni

GT:s översättning är idiomatisk och korrekt i alla avseenden utom i fråga om formen på substantivet *handklæði*.

I exempel (8) är utgångspunkten den svenska översättningen av ett språkprov i artikeln *hlaupa*: ”hon sprang det fortaste hon kunde”. GT förmedlar det denotativa innehållet i översättningen på korrekt isländska: ”hún hljóp eins hratt og hún gat”. Den isländska text som ligger till grund för den svenska översättningen innehåller idiomat *eins og fætur toguðu*.

(8)	Islex (sv)	hon sprang det fortaste hon kunde
	GT	hún hljóp eins hratt og hún gat
	Islex	hún hljóp eins og fætur toguðu

Den svenska versionen, där det isländska idiomat har översatts med frasen *det fortaste (hon) kunde*, kan ses som ett försök att fånga konnotationer hos det isländska idiomat.

Det svenska uttrycket för metaforen *något far i någon* vid en oväntad humörväxling får i GT en misslyckad isländsk översättning (ex. 9). I stället för *hlaupa* (springa) föreslår GT det generiska *gerast* (som betyder ’hända’) följt av en felaktig preposition, *við*. För övrigt är översättningen korrekt.

(9)	Islex (sv)	han pratar inte med mig, vad har farit i honom?
	GT	hann talar ekki við mig, hvað hefur gerst við hann?
	Islex	hann talar ekki við mig, hvað hefur hlaupið í hann?

I exempel (10) kapitulerar GT inför den talspråkliga svenska frasen *skutta omkring* men lämnar ett förslag på en för övrigt korrekt isländska:

(10)	Islex (sv)	hon skuttade omkring av glädje
	GT	hún skuttade um af gleði
	Islex	hún hoppaði af kæti

GT presenterar ofta alternativa översättningar. I exempel (11) är den isländska översättning som först föreslås grammatiskt bristfällig på flera sätt. Ytterligare ett alternativ erbjuds dock, ett alternativ som är identiskt med den isländska källtext som lexikograferna översatt till svenska.

(11)	Islex (sv)	skådespelaren syns ofta på vita duken
	GT	leikari er oft séð á hvítum dúkur leikarinn sést oft á hvíta tjaldinu
	Islex	leikarinn sést oft á hvíta tjaldinu

De översättningar som här har redovisats utfördes av Google Translate i maj 2019. Vid en kontroll av översättningarna i december 2019 har de flesta av dem förändrats. Många har blivit bättre, andra inte. Som helhet visar dock denna begränsade undersökning av de korta, lösryckta textsträngar som språkproven utgör att Googles automatiska översättningsverktyg nästan är i paritet med lexikografernas översättning. Men medan ordboken erbjuder ett statistiskt antal färdigformulerade uttryck, är det bara användarens formuleringsförmåga som sätter gränsen för de förslag till översättningar som Google Translate tillhandahåller.

7. De framtida utmaningarna för tvåspråkig lexikografi

Den tvåspråkiga lexikografen utgår ifrån ordet, inte längre bara svåra ord utan också vardagliga och frekventa. Denna förändring beträffande fokus för den lexikografiska beskrivningen i ordböckerna är dock högst marginell i jämförelse med den senaste tidens utveckling. Språkteknologin och de digitala publikationsformerna har radikalt ändrat alla förutsättningar för den tvåspråkiga lexikografen. Den hävdvunna lexikografiska typologi som etablerades under det sena 1900-talet, med ett strikt användarperspektiv och konsistenta användningsområden för varje ordbok, är, ur användarens perspektiv, inte längre relevant.

Den tvåspråkiga lexikografins största utmaning består i att utveckla teorier och metoder för att gå användarna till mötes i genuint bidirektionella, multifunktionella verktyg där det enskilda ordets semantiska, grammatiska, syntagmatiska och pragmatiska egenskaper redovisas. En lexikografisk beskrivning byggd på en noggrann kontrastiv lexikalisk analys kan utgöra underlag för studier av olika slag, inte bara i kontrastiv lexikalisk semantik utan också kontrastiva pragmatiska, konstruktionsgrammatiska, syntaktiska och informationsstrukturella studier. Däremot har lexikografen inte tillgång till de verktyg som behövs för att i varje enskilt sammanhang kunna redovisa vilken enhet i målspråkets lexikon som aktiveras i varje unik kontext och inte heller den relevanta betydelsen i den aktiverade enhetens meningspotential. I fråga om att producera eller översätta **text** till ett främmande språk är Google Translate nog redan ett ordböckerna överlägset hjälpmedel.

Inom ramen för digitala humaniora inriktas nu språkteknologin i ökande grad på automatisk betydelseanalys och identifiering av betydelseförändringar. Effektiva metoder för att hitta sådana förändringar utvecklas i snabb takt. Redskapen för att automatiskt analysera och beskriva semantiska nyanser och semantiska processer brister fortfarande. När det gäller den kontrastiva analysen och beskrivningen av *ordet* och alla dess komplexa egenskaper saknar den tvåspråkiga lexikografin fortfarande sin like.

Litteratur

Ordböcker

Islex. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <www.islex.se>
Samtaal på tyska och svenska, som almennelighen brukas både i huushåld och annorstädes [u.å.]. Stockholm: Ignatium Meurer.
 SO = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (2009). Stockholm: Norstedts i distribution.

Annan litteratur

Adamska-Sałaciak, Arleta (2010): Examining Equivalence. I: *International Journal of Lexicography*, Volym 23:4, 387–409.
 Atkins, B. T. S. (1996): *Bilingual Dictionaries. Past, Present and Future*. I: Martin Gellerstam, Jerker Järborg, Sven-Göran Malmgren, Kerstin Norén, Lena Rogström & Catarina Röjder Pappmehl (red.): *Euralex '96. Proceedings I–II*. Göteborg: Göteborgs universitet, 515–546.
 Atkins, B. T. Sue & Michael Rundell (2008): *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
 Collison, Robert L. (1982): *A History of Foreign-Language Dictionaries*. London: André Deutsch Limited.
 Considine, John (2008): *Dictionaries in Early Modern Europe. Lexicography and the Making of Heritage*. Cambridge: Cambridge University Press.
 Davíðsdóttir, Rósa Elín (2018): LEXIA – en islandsk-fransk online ordbog: Udfordringer og løsninger. I: *Nordiske studier i leksikografi* 14, 63–70.
 Etxepare, Ricardo & Viola G. Miglio (2015): The Newly-Discovered Fourth Basque-Icelandic Glossary. I: Irujo Xabier & Viola G. Miglio (red.): *Basque Whaling in Iceland in the XVII century. Legal Organization, Cultural Exchange and Conflicts of the Basque Fisheries in the North Atlantic*. Santa Barbara: Barandiaran Chair of Basque Studies, University of California, 345–393.
Google Translate. <translate.google.se>.

- Hannesdóttir, Anna Helga (1991): Relationer mellan Dalins olika ordböcker. I: Sven-Göran Malmgren & Bo Ralph (red.): *Studier i svensk språkhistoria 2*. Göteborg: Göteborgs universitet, 78–89.
- Hannesdóttir, Anna Helga (1998): *Lexikografihistorisk spegel. Den enspråkiga svenska lexikografins utveckling ur den tvåspråkiga*. Meijerbergs arkiv för svensk språkforskning 23. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Hannesdóttir, Anna Helga (2000): Tvåspråkig lexikografi och språkplanering i 1700-talets Sverige. I: Lars-Erik Edlund (red.): *Studier i svensk språkhistoria 5*, 224–235.
- Hannesdóttir, Anna Helga (2007): Först och sist. Haqvin Spegel och ordförrådets förnyelse. I: *LexicoNordica 14*, 125–139.
- Hannesdóttir, Anna Helga (2013): Lemman och ekvivalenter i nya roller – en reviderad ordbokstypologi. I: *Nordiske studier i leksikografi 12*, 193–211.
- Hannesdóttir, Anna Helga (2015): What is a target language in an electronic dictionary? I: I. Kosem et al. (red.): *Electronic lexicography in the 21st century: linking lexical data in the digital age*. Proceedings of the eLex 2015 conference. Ljubljana/Brighton: Trojiana, Inst. For Applied Slovene Studies/Lexical Computing Ltd, 236–249.
- Jónsdóttir, Halldóra & Þórdís Úlfarsdóttir (2020): Omdanneslen af en flersproget til en monolingval ordbog. I: *Nordiska studier i lexicografi 15*, 175–184.
- Karker, Allan (1967): Ordbøger. I: *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. Bd. XII. København: Rosenkilde og Bagger, spalt 638–639.
- Linnér, Sture (2002): *Europas ungtid. Nedslag i Europas kulturhistoria fram till cirka 500 f.Kr.* Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Malmgren, Sven-Göran (1988): Almqvist, Dalin och den svenska definitionsordbokens födelse. I: Gertrud Pettersson (red.): *Studier i svensk språkhistoria*. Lund, 154–164.
- Neuman, Erik (1973): *Inledning till utgåvan av latinskt-svenskt glossarium efter Cod. Ups. C 20*. Utg. Av Börje Tjäder. Samlingar utgivna av Svenska Fornskriftssällskapet 45:6. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Noreen, Adolf (1903): *Vårt språk*. Bd 1. Lund: C. W. K. Gleerups Förlag.
- Ralph, Bo (2016): Patriotic lexicography – an obsolete genre? I: Victoria Domínguez-Ridrígues et al. (red.): *Words across History. Advances in Historical Lexicography and Lexicology*. Las Palmas: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, 331–340.
- Raschellà, Fabrizio D. (2001): Vernacular Gloss Writing in Medieval Scandinavia. I: Rolf Bergmann, Elvira Glaser & Claudine Moulin-Fankhänel (red.): *Mittelalterliche volkssprachige Glossen. Germanistische bibliothek 13*. Heidelberg: Universitätsverlag S. Winter, 587–599.
- Skautrup, Peter (1960): Glosser. I: *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. Bd. V. København: Rosenkilde og Bagger, spalt 359–360.

Snell-Hornby, Mary (1986): The bilingual dictionary – victim of its own tradition? I: R. R. K. Hartmann (red.): *The history of lexicography. Papers from the Dictionary research center seminar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company, 207–218.

SR = Sveriges Radio: *Tokiga översättningar - när kommunerna använder Google Translate*. 1 augusti 2013. <www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=86&artikel=5605782>.

Store norske leksikon: *Glossarier, glosse*. <www.sn�.no/glosse>. (november 2019).

Zgusta, Ladislav (1971): *Manual of Lexicography*. Janua Linguarum. Series maior. 39. Prague: Academia, The Hague & Paris: Mouton.

Zgusta, Ladislav (1984): Translational equivalence in the bilingual dictionary. I: R. R. K. Hartmann (red.): *Lexeter '83 Proceedings*. Papers from the International Conference on Lexicography at Exeter, 9-12 September 1983, 147–154.

Anna Helga Hannesdóttir
professor
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg
anna.hannesdottir@svenska.gu.se